

Η ανεξαρτησία της Αρχής Διασφάλισης Ποιότητας στην Ανώτατη Εκπαίδευση

Γιώργος Τζιρίτας
Καθηγητής Τμήματος Επιστήμης Υπολογιστών
Πανεπιστήμιο Κρήτης
Ηλεκτρονικό ταχυδρομείο: tziritas@csd.uoc.gr

Λίγο πριν την αναχώρηση της Υπουργού Παιδείας για τη συνάντηση με τους ομολόγους της στο Bergen της Νορβηγίας κατατέθηκε το Νομοσχέδιο για τη «Διασφάλιση της Ποιότητας στην Ανώτατη Εκπαίδευση». Πράξη συμβολική, και ταυτόχρονα πολιτικά άστοχη, αφού φαίνεται να θεωρεί την «Αξιολόγηση της Τριτοβάθμιας Εκπαίδευσης» ως μια τυπική υποχρέωση έναντι των εταίρων μας στη διαδικασία οικοδόμησης του Ευρωπαϊκού Χώρου Ανώτατης Εκπαίδευσης. Θα μπορούσαμε να παραβλέψουμε αυτό το γεγονός, αν δεν ήταν προσδιοριστικό της προχειρότητας που χαρακτηρίζει το Σχέδιο Νόμου. Παρά ταύτα θα αποπειραθούμε να υποβάλουμε σε κρίση κάποιες βασικές προτεινόμενες διατάξεις με γνώμονα την υπεράσπιση της «αξιολόγησης» ως μιας διαδικασίας, μεταξύ πολλών άλλων, για τη βελτίωση της ποιότητας του έργου των Πανεπιστημίων.

Δύο προσεγγίσεις συνυπάρχουν στον ευρύτερο ευρωπαϊκό χώρο για τη θεσμοθέτηση μηχανισμών «Διασφάλισης της Ποιότητας στην Ανώτατη Εκπαίδευση». Κατά την πρώτη που μας αφορά αποκλειστικά, η Ανώτατη Εκπαίδευση είναι δημόσιο αγαθό που αποτελεί δικαίωμα όλων των νέων. Εφόσον η Ανώτατη Εκπαίδευση είναι δημόσια και μαζική, οι οργανισμοί που την παρέχουν οφείλουν αφενός λόγο προς το σύνολο της κοινωνίας που στηρίζει και χρηματοδοτεί, και αφετέρου οφείλουν με τρόπο επίμονο και βασανιστικό να πασχίζουν για τη βελτίωση του προσφερόμενου έργου. Δεν αγνοούμε ωστόσο ότι στην Ευρώπη υπάρχουν ισχυρές τάσεις για εμπορευματοποίηση της Ανώτατης Εκπαίδευσης, όπου η «αξιολόγηση» αποτελεί ρυθμιστικό μηχανισμό για την εγγύηση «ελεύθερου και ανόθετου ανταγωνισμού». Επαναλαμβάνω ότι η δεύτερη περίπτωση δεν μας αφορά στην Ελλάδα, αφού σύμφωνα με το Σύνταγμα η Ανώτατη Εκπαίδευση είναι δημόσια. Λειτουργούν ωστόσο στη χώρα μας εμπορικά παραρτήματα ξένων πανεπιστημίων και δεν θα ήταν υπερβολή, αν απαιτούνταν τα Κέντρα Ελευθέρων Σπουδών, όπως ονομάζονται, να υφίστανται το δημόσιο έλεγχο επίσης.

Παραβλέποντας την προχειρότητα του Σχεδίου Νόμου, θεωρούμε ότι θα μπορούσε να είναι ένα αρχικό κείμενο συζήτησης, για την οποία θα πρέπει να δοθεί ο αναγκαίος χρόνος, για να αποφευχθεί ο εκφυλισμός της όλης διαδικασίας σε μια γραφειοκρατική υποχρέωση.

Στο παρόν άρθρο θα ασχοληθούμε κατά κύριο λόγο με την Αρχή Διασφάλισης Ποιότητας (Α.ΔΙ.Π.) που θα αναλάβει να θέσει το πλαίσιο της αξιολόγησης και την πρώτη εφαρμογή του. Θα συμφωνήσουμε στη νομική μορφή της ανεξάρτητης αρχής, αλλά θα πρέπει να εξετάσουμε αν με βάση την πρόταση συγκρότησης αυτού του οργάνου εξασφαλίζεται ουσιαστικά η ανεξαρτησία. Για να βοηθηθεί ο αναγνώστης, ας αναφέρουμε ότι προτείνεται ένα δεκαπενταμελές όργανο, αποτελούμενο από τον Πρόεδρο που ορίζει η Επιτροπή Μορφωτικών Υποθέσεων της Βουλής, από έξι (6) καθηγητές πανεπιστημίου οριζόμενους από τη Σύνοδο των Πρυτάνεων, τέσσερις (4) καθηγητές ΤΕΙ οριζόμενους από τη Σύνοδο των Προέδρων ΤΕΙ, έναν εκπρόσωπο οριζόμενο από την ΕΦΕΕ, έναν εκπρόσωπο οριζόμενο από την ΕΣΕΕ, έναν εκπρόσωπο των ερευνητικών ιδρυμάτων της χώρας κι έναν εκπρόσωπο της Κεντρικής Ένωσης Επιμελητηρίων. Με θλίψη μας παρατηρούμε μια μορφή συντεχνιακής σύνθεσης με διαφορετικές αναφορές των μελών, που θα είναι αναγκαστικά καθοριστικές της λειτουργίας της Α.ΔΙ.Π.

Με αφετηριακή θέση ότι η λογοδοσία του Δημόσιου Πανεπιστημίου γίνεται προς την ελληνική κοινωνία στο σύνολό της, θα έπρεπε να αναζητηθούν ενιαίες αναφορές σε εθνικό επίπεδο. Στο Νόμο Πλαίσιο για την Ανώτατη Εκπαίδευση του 1982, προβλέπονταν να συγκροτηθούν Εθνικό Συμβούλιο Ανώτατης Παιδείας και Εθνική Ακαδημία Γραμμάτων και Επιστημών. Αν λειτουργούσαν, θα μπορούσαν να αναλάβουν, κατά τρόπο ενιαίο και με γνώμονα τη διαρκή βελτίωση της ποιότητας της Ανώτατης Εκπαίδευσης, τη συγκρότηση της Α.Δ.Ι.Π. Μπροστά σε αυτή την έλλειψη μένει η Επιτροπή Μορφωτικών Υποθέσεων της Βουλής που με αυξημένη υπερκομματική πλειοψηφία θα μπορούσε να ορίζει την Αρχή και να εγγυάται την ανεξαρτησία της.

Τα Πανεπιστήμια δεν θα μπορούσαν να λογοδοτούν στους Πρυτάνεις και τα ΤΕΙ στους Προέδρους τους. Έτσι κι αλλιώς, οι Σύνοδοι των Πρυτάνεων ΑΕΙ και Προέδρων ΤΕΙ, που αναφέρονται στο Σχέδιο Νόμου, είναι άτυπα όργανα, παντελώς στερούμενα νομικής υπόστασης. Ο τρόπος συγκρότησης της Αρχής αφενός, και οι προτεινόμενες διατάξεις του Σχεδίου Νόμου αφετέρου, αποκλείουν δύο σημαντικά βήματα για τη Διασφάλιση της Ποιότητας, που είναι η αξιολόγηση των διοικήσεων των ιδρυμάτων, δηλαδή Πρυτάνεων ΑΕΙ και Προέδρων ΤΕΙ, και του όλου συστήματος Ανώτατης Εκπαίδευσης, δηλαδή του Υπουργείου Παιδείας. Η ελληνική κοινωνία, μέσω της αντιπροσώπευσής της από τη Βουλή, θα μπορούσε να απαιτήσει συνολική αξιολόγηση, Τμημάτων/Ιδρυμάτων/Υπουργείου, ώστε να μπορούν να ληφθούν μέτρα βελτίωσης, που τελικά μπορεί να είναι θεσμικά ή οικονομικά, της αρμοδιότητας της κυβέρνησης και της Βουλής κατά κύριο λόγο.

Ας αποπειραθούμε μια πρόταση με βάση το παραπάνω πλαίσιο και τις υπάρχουσες θεσμικές δυνατότητες. Η μόνη κατηγοριοποίηση που βασίζεται σε επιστημονικά κριτήρια είναι αυτή των επιστημονικών κλάδων. Οι βασικοί επιστημονικοί κλάδοι που θα μπορούσαμε να διακρίνουμε στα Πανεπιστήμια ανά την υφήλιο είναι περί τους 15 με 20. Είναι φυσικό να αντιπροσωπεύονται όλοι σε ένα όργανο με αποστολή τη διασφάλιση της ποιότητας του επιστημονικού έργου. Με αυστηρά ακαδημαϊκά κριτήρια θα έπρεπε οι αντιπρόσωποι των επιστημονικών κλάδων, και μόνον αυτοί, να συγκροτούν την Α.Δ.Ι.Π. Μένει να προσδιορισθεί τρόπος επιλογής που να εξασφαλίζει το κύρος και την ανεξαρτησία του θεσμού. Τα Πανεπιστήμια, τα ΤΕΙ και τα ερευνητικά ιδρύματα, για τους επιστημονικούς κλάδους που θεραπεύουν θα έπρεπε, κατά τη γνώμη μας, να έχουν δικαίωμα πρότασης με αποφάσεις των Συγκλήτων τους. Θα είχε μάλιστα ενδιαφέρον, αν από τις προτάσεις των ιδρυμάτων αποκλείονταν η δυνατότητα πρότασης δικών τους μελών. Θα υπήρχε ταυτόχρονα ένα μέτρο αποδοχής των προτεινομένων, αφού οι προτάσεις των ανώτατων ιδρυμάτων θα μπορούσαν να συγκλίνουν σε πρόσωπα αναγνωρισμένου κύρους. Την τελική επιλογή μεταξύ των προταθέντων θα μπορούσε να κάνει η Επιτροπή Μορφωτικών Υποθέσεων της Βουλής με διαδικασίες που να αποκλείουν τον κομματισμό και τις συνδιαλλαγές. Ας σημειωθεί εξάλλου ότι με βάση το Σύνταγμα (άρθρο 101^Α) η απόφαση συγκρότησης μιας ανεξάρτητης αρχής ανήκει στη Διάσκεψη των Προέδρων της Βουλής με επιδίωξη ομοφωνίας ή με απαιτούμενη πλειοψηφία τεσσάρων πέμπτων.

Οι διαδικασίες «Διασφάλισης Ποιότητας», όπως προτείνονται στο Σχέδιο Νόμου, θα έχουν υψηλό κόστος σε απασχόληση προσωπικού και πόρους, με αμφίβολα αποτελέσματα. Κατά τις πλέον αισιόδοξες εκτιμήσεις, με τον προτεινόμενο σχεδιασμό το όφελος θα είναι μικρό. Η μόνη διέξοδος είναι ο πραγματικός και ουσιαστικός διάλογος για το σύνολο των θεμάτων της Ανώτατης Εκπαίδευσης, συμπεριλαμβανομένης της «Αξιολόγησης», με τη συμμετοχή όλων των μελών της πανεπιστημιακής κοινότητας. Μέχρι τώρα είμεθα θεατές των μονολόγων του Υπουργείου Παιδείας και της αγωνίας της ΠΟΣΔΕΠ, προσπαθώντας να μαντέψουμε τη στάση των Πρυτάνεων. Ας εμπνευσθούμε από τη Γαλλία που κατά το τρέχον έτος για να αναμορφώσει το Νόμο Πλαίσιο για την έρευνα οργάνωσε συζήτηση, όπου μετείχε το σύνολο των ερευνητών της χώρας και για να μεταρρυθμίσει τη Δευτεροβάθμια Εκπαίδευση υπήρξε διάλογος με τη συμμετοχή σε μεγάλο αριθμό συνελεύσεων πάνω από ένα εκατομμύριο των εμπλεκόμενων μελών. Η λύση για τη Δημόσια Ανώτατη Εκπαίδευση στη χώρα μας ευρίσκεται στον ευρύ, δημοκρατικό και ειλικρινή διάλογο.